

Den Skånske Admiral Ove Gedde og Roskilde-området

Af P. S. Ramanujam

Admiralen hed Ove Giedde – eller som han selv underskrev "Offue Gedde".¹ I 2020 er det 400 år siden Ove Gedde underskrev en traktat med fyrsten i Thanjavur², Raghunatha Nayak, om erhvervelse af den Danske koloni Tranquebar³ i Sydindien. Ove Gedde er begravet i Roskilde Domkirke under kannikkekoret tæt på både den Himmelske Herre og sin Verdslige Herre – Christian IV. Tre gravfaner – to sorte og en røde splitfane – fra Ove Geddes begravelse er også bevaret i kirken.⁴ De er kopier af de faner, som blev båret ved hans begravelse i 1660.⁵ Den ene sorte fane bærer en gylden, malet versalindskrift omkring slægtsvåbenet og har i hver split fem gyldne gedder, begge sider er ens udstyret. Indskriften lyder: "Erlig oc welbyrdig Mand salig Herr Ofue Gedde til Thommerup, Ridder, Dannemarchis Riges Admiral, Raad oc kongl. May. Befalingsmand paa Hald Slot, som døde udi Kiøbenhafun den 19. December Anno 1660. Gud giffue hannem en glædelig opstandelse".⁶

Ove Gedde blev født 17. december 1594 på Tomarp Kungsgård udenfor byen Kvidinge nordøst for Helsingborg i Skåne som nummer 4 i rækken.⁷ Da de første tre var døde, arvede han gården efter sin fars død i 1614. Han blev sendt i skole på Sorø Akademi og videre til universiteterne i Wittenberg, Leipzig og Jena i Tyskland og senere til Amsterdam. Her fik han sine kundskaber i jura og militær strategi, søvæsen og krigsvidenskab. Tilbage i Danmark fik han en stilling i det Danske Kancelli.

Trankebar

I året 1618 blev Christian IV narret af en hollandsk købmand, Marcelis de Boshouwer til at slutte et forbund mellem Danmark og Ceylon gældende i syv år.⁸ Danmark skulle støtte Kejseren af Ceylon med et krigsskib og 300 landtropper. Til gengæld skulle Danmark have 94.499 rigsdaler⁹ og eneret til handel på Ceylon i 12 år. Allerede i 1616 blev der oprettet et handelsselskab – Dansk Ostindisk Kompagni – ved kongelig octroj (privilegiebrev) med Christian IV som den største aktionær. Meningen var jo at bruge pengene fra Ceylon til at købe peber og sælge det i Danmark med stor gevinst. Fire skibe sejlede ud fra København, Christian og Kjøbenhavn på

P. S. Ramanujam født i Indien 1946, ph.d. i fysik, professor emeritus på Danmarks Tekniske Universitet (Risø).

Han har i de sidste 8 år studeret og skrevet om de danske koloniers historie i Tranquebar og Serampore i Indien.

Fig. 1. Portræt af Ove Gedde. Det Kgl. Bibliotek, København.

Kompagniets regning samt *David og Elefanten* på Kronens regning. Skibet Øresund med Roland Crappe, en hollandsk købmand, blev sendt af sted før de andre.¹⁰ Christian IV valgte Ove Gedde til leder af ekspeditionen. Han var kun 24 år.

Rejsen fra København til Ceylon og tilbage er meget fint skildret i navigatør og lærer på Statens Søfartsskoler, Abd-El Dayems bog.¹¹ Efter ca. 18 måneders sejlads nåede Ove Gedde Ceylon den 16. maj 1620. Stor var hans overraskelse, da han fik at vide, at Boshouwer var død i mellemtiden, og at Kejseren af Ceylon var en almindelig fyrste af Kandy. Fyrsten kendte ikke noget til aftalen mellem Boshouwer og Christian IV og nægtede at betale det beløb.

Nu var Ove Gedde i krise. Heldigvis kom der bud fra Indien, at Danmark kunne få en by i det sydøstlige Indien. Byen kaldet "Tharangampadi" (Tranquebar) blev foræret på vegne af Danmark til Roland Crappe, der kendte området i Indien og fyrsten i den store by Tanjore, Raghunatha Nayak. Aftalen, som findes skrevet på guldblik, befinder sig i Rigsarkivets arkiver.¹² Men guldblikket var et venskabsbrev og ikke en traktat. En rigtig traktat på portugisisk blev underskrevet af Nayaken den 19. november 1620 efter forhandling med Ove Gedde.¹³

Fig. 2. Tomarp Kungsgård ved Kvoidinge, Skåne, hvor Ove Gedde blev født. Foto: P.S. Ramanujam.

Overraskende mange oplysninger omkring Ove Geddes færden til Ostindien findes i præsten Michael Henrichsøns ligprædikenen over Ove Gedde¹⁴. Heri står: "Den 4 juni bekom hand (Gedde) Brevve fra Roland Crape, Directeuren aff det Ostindiske Compagnie, aff den Indhold, at Kongen til Tanjore, paa Custen aff Choromandeel, haffde foræret dennem en By ved Søkannten, kaldit Trangabar, hvor de maatte bygge og boe og trafiquere effter egen Ønsk og Villie".

Ligprædikenen afslører desuden nogle spændende detaljer omkring Ove Geddes besøg hos Nayaken i Tanjore: "...Der efter begyndte hand med Kongen at tractere og blef nesten hver Dag om atskillige puncter dennem imellem forhandlet og accorderet indtil den 18 dito da Alting blef klar og rigtig. Dissimidlertid beviste Kongen saavel som alle hans høye Ministri hannem stor Ære og Tieniste /blant andet/ sendte Kongen hannem den 9 Decemb(er) en Hest og 4 Elephanter og lod hannem dermed føris

Fig. 3. Ove Geddes og Dorthe Urnes våbenskjold, over indgangen til Tomarp Kungsgård. Foto: P. S. Ramanujam.

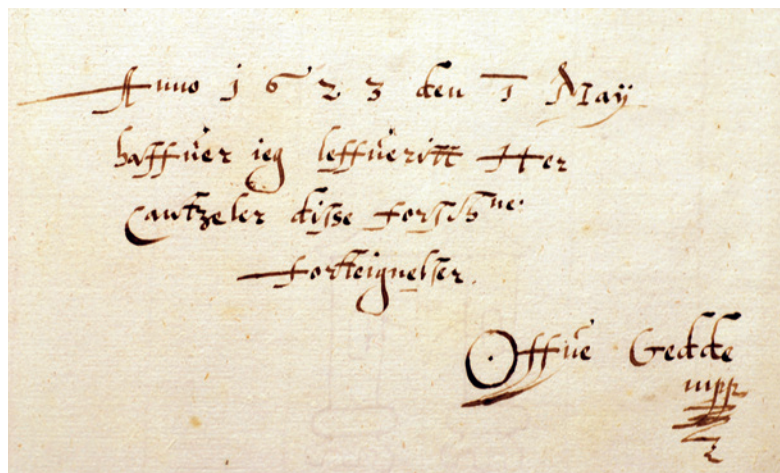

Fig. 4. Ove Geddes underskrift. Foto: P. S. Ramanujam. Rigsarkivet, Danske Kancelli, Diverse breve, dokumenter og akter det Ostindiske Kompagni vedkommende (1616 – 1660) (Løbenr. B169).

Fig. 5. Dansborg
– Tranquebar.
Foto: P. S. Ramanujam.

omkring / at beseer Byen. Byen var med skønne dybe oc brede Grave dobbelt Muure / og enkelt Vold omgiven, dog uden nogen Flancqvering. Den 10de lod Kongen hannem iligemaade føris omkring sin Hafve at beseer som var heel plaisant og deylig/ Den 12 lod hand nogle Elephanter ficte for hannem oc Endeel Bøfler kempis med Elephanterne. Den 16 beviste hand hannem den Naade at hand maatte see hans Skatkammer: Og var det fuld aff Guld/Sølf/og Clenodier; enddog hannem siuntes Steenene icke at være aff syndelig høy Værd. Den 18 lod hand hannem føris omkring sit Pallads at beseer /som var heel Køsteligt/ og tog hand der med Affsteed oc reyste til Trangabari igien hvor Festningen efftter giort Accord skulle leggis...”

Som nævnt før fik Ove Gedde forhandlet en traktat med Nayaken i november 1620 og fik tilladelse til at opføre et fort i Tranquebar. I løbet af forbløffende kort tid stod fortet færdigt. Ove Gedde var ikke arkitekt, men det er sikkert, at hans skitser (muligvis baseret på Kronborg i Helsingør) dannede baggrund for konstruktionen. Det var også Ove Gedde, der døbte fortet 'Dansborg'¹⁵. Fortet er ca. 90 m x 90 m inkl. ydermure og ca. 65 m x 65 m indvendigt. Omkredsen af muren er ca. 550 m og højden var mellem 2½ og 3 m. Bygningsmaterialer var teglsten og kalkmørtel, begge dele tilgængelige i Indien. Hovedporten mod nord "skulde være 17 alen lang, 5 alen bred, Corpsdegarden (vagtrummet) 8 alen lang, 6 alen bred, og 4 alen høi".¹⁶ Ove

Gedde noterer i sin dagbog: "hvorfor jeg dennem beloved 55 Dlr., dog at de den inden 40 Dage derefter skulde have færdig".

Ove Gedde efterlod sig tre rapporter:¹⁷

1. Fortegnelse på alt, hvis paa denne Indianske Reise forefalden er, fra Begyndelsen den 14. November Anno 1618 og indtil 4 Martii Anno 1622
2. Fortegnelse på alt hvis paa Ceylon med Keiseren saa og paa Coromandel med Naichen af Tanjour forefalden er fra 18 May 1620 til 1. Jun. 1621
3. Fortegnelse paa alt hvis mellem naichen af Tanjour og os forefalden er, saa vel som alt hvis den Coromandelske Kiøbmandskab anlanger

Ove Gedde rejste hjem den 13. februar 1621 fra Tranquebar. En islænding, Jon Olafsson, udsendt som bøsseskytte beskriver fortet i 1623:¹⁸

"Fæstningen var muret og herligt udrustet med runddele (bastioner) på hvert hjørne... Ved den søndre mur stod en høj bygning, et palads, hvortil mange trapper førte op. Her boede vore befalingsmænd, der spiste de og havde deres residens og soveværelser. Denne bygning tjente også til rådstue, domhus og skrivestue. Andre småbygninger og vore soveværelser på syd og sydvestsiden inden for voldene. Ved den østre fæstningsvold var det store murede køkken og en stensat brønd. Men omkring på voldene lå jernkanoner i murskårene, både store og små, de største var 9-pundige, de mindre 4½-pundige. Der var i alt 80-90. Fæstningen var også rigelig forsynet med de to slags skydevåben: Musketter og Fyrværk. Desuden fandtes der 4 slags kugler".

Senere liv

Efter hjemkomsten i februar 1622 blev Ove Gedde gift med Dorthe (Dorothea) Knudsdatter Urne d. 1. september 1622 på Kronborg slot. I 1623 blev han overopsynsmand i Brunlaug og Nummedal len i Norge.¹⁹ Det var i dette len, at sølvminen Kongsberg blev grundlagt. Men allerede i 1624 blev han indkaldt til at lede et 200 mands soldaterkompagni. Mellem 1626 og 1643 var han tilbage i Norge. Efter rigsadmiralen Jørgen Winds fald i 1644 i søslaget på Kolberger Heide fik Ove Gedde embedet.²⁰ Det er måske grunden til, at Ove Gedde optræder på frisen i Christian d. 4.s kapel. I 1647 blev han 'høfvismand paa Hald' og landskommisær i Jylland.²¹ Under den svenske krig 1657-1658 mistede Gedde det fædrene gods i Tomarp. Han blev sat i fængsel af svenskerne i Helsingborg og Malmö mellem 1658-1660 og blev frigivet i en fangeudveksling. Men han var fysisk svækket og døde d. 19.

Fig. 6a. Et udsnit af Wilhelm Marstrands berømte maleri af Christian IV i Roskilde Domkirke.

Fig. 6b. Lige oven over i frisen er et portræt af Ove Gedde malet af Heinrich Eddelien.
Foto: P. S. Ramanujam.

december 1660, 66 år gammel.²² Han blev begravet i Roskilde Domkirke.

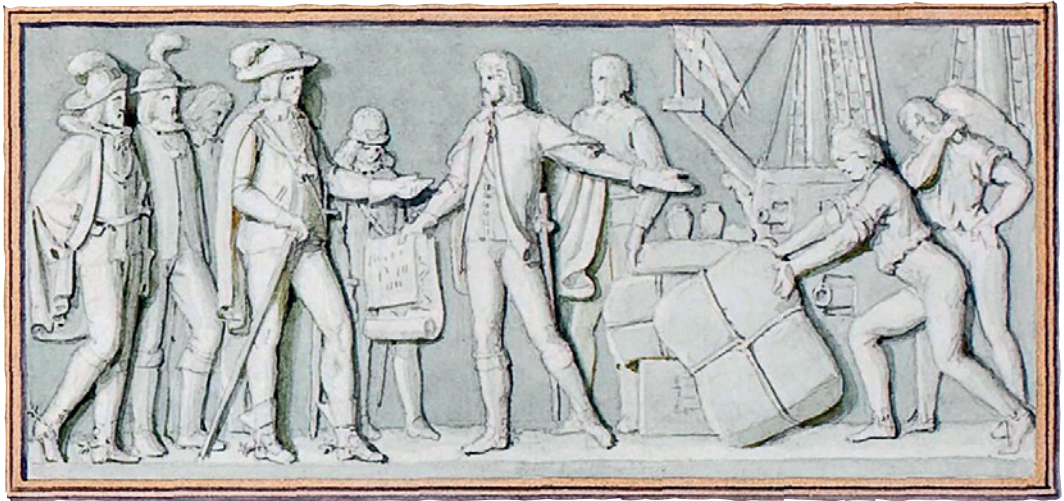
Begravelsen

Helt op i midten af 1600 tallet solgte kirken også begravel-sespladser under kannikekoret til enkelte fornemme slæg-ter, som indrettede deres gravkældre her. Det var medlem-mer af rigsrådet, kongelige lensmand eller højtstående militære ledere. Nogle af dem har indskrevet sig i Danmarks-historien, deriblandt rigsadmiral Ove Giedde.²³

Ove Geddes krypt er den østligste under kannikekkorets nordside. Den blev i 1641 skødet til vicekansler Holger Vind, som var Ove Geddes svigersøn (se næste afsnit). Krypten rummer tre store kister og to spædbarnskister. En kårde og en kommandostav, der tidligere var ophængt ved Just Juels epitaf, men nu er anbragt ved Geddes Krypt, har sandsynlig-vis tilhørt Ove Gedde²⁴. Ove Gedde og hans kone, Dorthe Urne, samt tre af deres børnebørn ligger i disse kister.

Gjeddesdal

Ove Gedde og Dorthe Urne fik 12 børn. Det 10. barn, Mar-grethe Ovesdatter Gedde, blev gift med Holger Vind, som

var dansk vicekansler og søn af admiral Jørgen Vind, der deltog i slaget på Kolberger Heide. De boede på Gundestrup i Skåne, men efter Roskildefreden i 1658 måtte de afstå deres gård, Gjeddesholm, i Skåne til Frederik III, der skulle bruge den til indløsning af Bornholm.

Efter mageskifter og jordsammenlægninger købte Holger Vind Torslundelille på Sjælland. I 1672 blev de gamle godsbygninger revet ned og en ny hovedgård blev opført, som fik navnet Gjeddesdal efter Holgers hustru.²⁵ I 1676 fik Holger Vind kongebrev på, som arving efter Ove Gedde, at hans hovedgård skulle nyde samme rettigheder som andre gamle, adelige sædegårde. Desværre brændte hovedgården sammen med godsets arkiv nytårsnat 1916-17. Margrethe Gedde beboede godset indtil sin død i 1706. I dag er Gjeddesdal et erhvervskompleks.²⁶ Det første hospital i Greve blev opført i 1710 for penge testamenteret af Margrethe Gedde og kan ses på Frilandsmuseet i Brede.²⁷

Christian d. 4.'s kapel

Der skulle have været et mindesmærke for Ove Gedde i Christian d. 4.s gravkapel.²⁸ Gravkapellet var næsten tomt fra 1600 tallet, men Christian d. 8. var interesseret i at udsmykke kapellet i anledning af 200 året for kongens død. Kunstmaler Heinrich Eddelien fik overdraget arbejdet. I 1844 fik en komite til opgave at udvælge de historiske emner for malerierne. Udover de to store billeder – slaget ved Kolberger Heide og dommen over Rosenkrantz – foreslog Eddelien tre små billeder på sydvæggen, hvor indgangen til kapellet er. Et af de billeder skulle være et billede af Ove Gedde

Fig. 7. Eddeliens forslag til udsmykning af Christian IV's gravkapel – sydside. Billedet viser Ove Gedde med traktaten fra Indien, der præsenteres for Christian IV. Statens Museum for Kunst. Desværre blev forslaget ikke til noget.

med traktaten om Tranquebars overdragelse. Der var to store sidevinduer i vest- og østvæggene, som skulle blændes. Da Eddelien døde i 1852, var kun hvælvingen færdig. Christian d. 8. døde i 1848, inden 200 års dagen for Christian 4.s død, og Frederik 7 var mindre entusiastisk. Efter at hvælvingen var malet færdig og frisen udført, henvendte komiteen sig til maleren Constantin Hansen for at få et overslag for udsmykningen af resten af kapellet efter Eddeliens plan, og som forventet blev prisen høj. Det betød, at skitsen med Ove Gedde måtte opgives. Eddeliens forslag kan stadigvæk findes på Statens Museum for Kunst. På billedet ses en ung Ove Gedde præsentere traktaten fra Tranquebar til en ung Christian d. 4. Med sin venstre hånd peger han på pakker med peber fra Indien.²⁹

Der er således i Roskilde- og Greveområdet flere centrale minder om rigsadmiral Ove Giedde og hans kone, selvom han i live vist intet havde med området at gøre.

Fig. 8. Fane fra Ove Geddes begravelse i Roskilde Domkirke.
Foto: P. S. Ramanujam.

Litteratur:

Groesmeyer, Lise, Niklas Thode Jensen og P. S. Ramanujam: *Videnskab, Oplysning og Historie i Dansk Ostindien – Udvalgte skrifter af Henning Munch Engelhart*. Kildeskriftsselskabet (udkommer 2020).

Indien: Tranquebar, Serampore og Nicobarerne. Redaktør: Niels Brimnes. Gad, 2017. (Danmark og kolonierne)

Ramanujam, P.S.: *Unheard Voices – A Tranquebarian Stroll*. Syddansk Universitets Forlag (udkommer 2020).

Fig. 9. Gjeddesdal hovedbygning, som den er i dag. Foto: P. S. Ramanujam.

Noter:

- 1 Navnet staves både som Gedde, Giedde og Gjedde. Jeg har valgt 'Gedde' fordi han selv underskrev som Gedde.
- 2 Thanjavur (Tanjore) er en by i Tamilnadu, Sydindien. Tranquebar hørte til Thanjavurs område, regeret af fyrsten Raghunatha Nayak.
- 3 Tranquebar er det danske navn på Tharangampadi.
- 4 Gravfaner er ikke ualmindelige i Danmark; de kan ses i bl.a. Gudme Kirke, Holmens Kirke, Gudbjerg kirke og Hemmeshøj kirke i Vemmelev.
- 5 Kruse, Anette: "Roskilde Domkirke". Trykt i *Historisk Årbog for Roskilde Amt*, 2003, s. 145. I efterfølgende note kan man se, at fanerne restaureredes i 1929, og det møre tøj styrkedes.
- 6 "Danmarks Kirker – Roskilde Domkirke, gravminder" III, bind 4 (1951) s. 2145.
- 7 <http://chr4.dk/index.php/ove-gedde-liv-a-levned>
- 8 Olsen, Gunnar. 'Vore gamle tropekolonier', Bind 5, Fremad, København (1966).
- 9 Jeg har regnet ud, at en rigsdaler fra 1620 svarer til ca. 400 kr. i dag; dvs. at 94.499 rdl. vil svare til ca. 38 mio. kr. i nutidens penge.

- 10 Roland Crappe nåede Ceylon og Ostindien i slutningen af 1619.
- 11 Abd-El Dayem, Torben. "Det Ostindiske Eventyr", Fiskeri- og Søfartsmuseet (2006).
- 12 På guldblikket underskrevet 16. april 1620 står: "Vi har foræret General Rulangkalappai (Roland Crappe) en bærestol. Vi har oprettet en havn, som hedder Tharangambadi [Tranquebar], for at alle folk fra jeres land kan komme og bo her". ("Loyalitet og Traktat", Indien – Tranquebar, Serampore og Nicobarerne, Redaktion Niels Brimnes, Gads Forlag, s. 45)]. Oversættelsen fra Tamil er fra www.tharangampadi.dk. Bemærk datoen – det er næsten et halvt år inden Ove Gedde kom til Tranquebar.
- 13 Rigsarkivet, Tyske Kancelli Udenrigske Afdeling, E 1 Forholdet til Ulandet, Pergamentsbreve.
- 14 Henrichsen [Tistorf], Michael http://www5.kb.dk/e-mat/dod/130019158137_color.pdf
- 15 Ramanujam, P. S. "Dansborg – en dansk fæstning i Ostindien", Chakoten nr. 3 (2018) s. 16.
- 16 Schlegel, Johann Heinrich. "Samlung zur Dänischen Geschichte, Münzkenntniß, Oekonomie und Sprach", Erster Band, Zweytes Stück (1772) s. 126.
- 17 Se Note 6.
- 18 Olafsson, Jon. "Memoirer og breve", Gyldendalske Boghandel (1907).
- 19 https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Ove_Gjedde
- 20 Chr. Bruun, "Slaget paa Kolberger Heide den 1. juli 1644 og de derefter følgende begivenheder", Gyldendal (1879)
- 21 Schönau, Friderich Christian. 'Samling af danske lærde fruentimer', København (1753) s. 125
- 22 Se Note 11.
- 23 Kruse, Anette. "Roskilde Domkirke", Trykt i *Historisk Årbog for Roskilde Amt*, 2003, s. 143.
- 24 'Danmarks Kirker – Rokilde Domkirke, gravminder', III bind 4 (1951) s. 2105.
- 25 Petersen, Henri. A. "Gjeddesdal – Danmarks historie midt i Greve", Greve Museum.
- 26 <https://www.gjeddesdal.dk>
- 27 <http://ove-gedde.blogspot.com/>
- 28 Høj, Mette. "Marstrand & Christian IV – om udsmykningen i Christian 4s kapel i Roskilde Domkirke", Trykt i *ROMU-årsskrift fra Roskilde Museum* 2007; Friis, Steen. "Kong Christian den IVdes Gravkapel" (1868).
- 29 Jeg takker Gorm Bruun Hansen og Bente Kjærgård for hjælp ved tilblivelsen af denne artikel.